

भाग १

अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको परिचय

१.१. पृष्ठभूमि

मुलुकले अवलम्बन गरेको शासन प्रणाली र सो को परिवर्तन सगसँगै प्रशासनिक संरचनाहरुमा फेरबदल भएको पाइन्छ । राणाकालमा पहाडमा २३, तराईमा १२ गरी जम्मा ३५ जिल्ला, पञ्चायती व्यवस्था र बहुदलिय व्यवस्थामा ५ विकास क्षेत्र, १४ अञ्चल ७५ जिल्ला र सो अन्तर्गत नगरपालिका र गा.वि.स. हरुको व्यवस्था गरी प्रशासनिक विभाजन गरिएको थियो । पछिल्लो राजनैतिक परिवर्तन पश्चात देशले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणाली अबलम्बन गरे सँगै मुलुकमा सङ्घीय सरकार, ७ वटा प्रदेश सरकार र ७५३ स्थानीय सरकार स्थानीय तहको गाउँपालिका ४६०, महानगरपालिका ६, उपमहानगरपालिका ११ र नगरपालिका २७६ व्यवस्था गरिएको छ ।

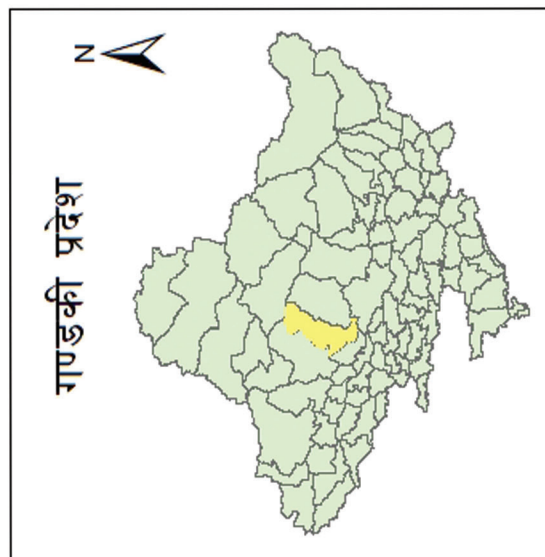
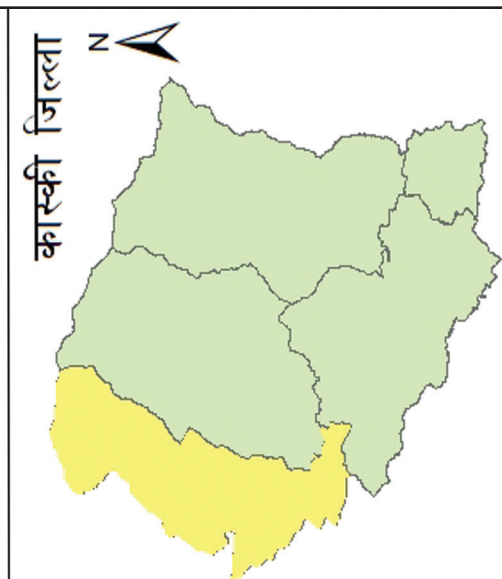
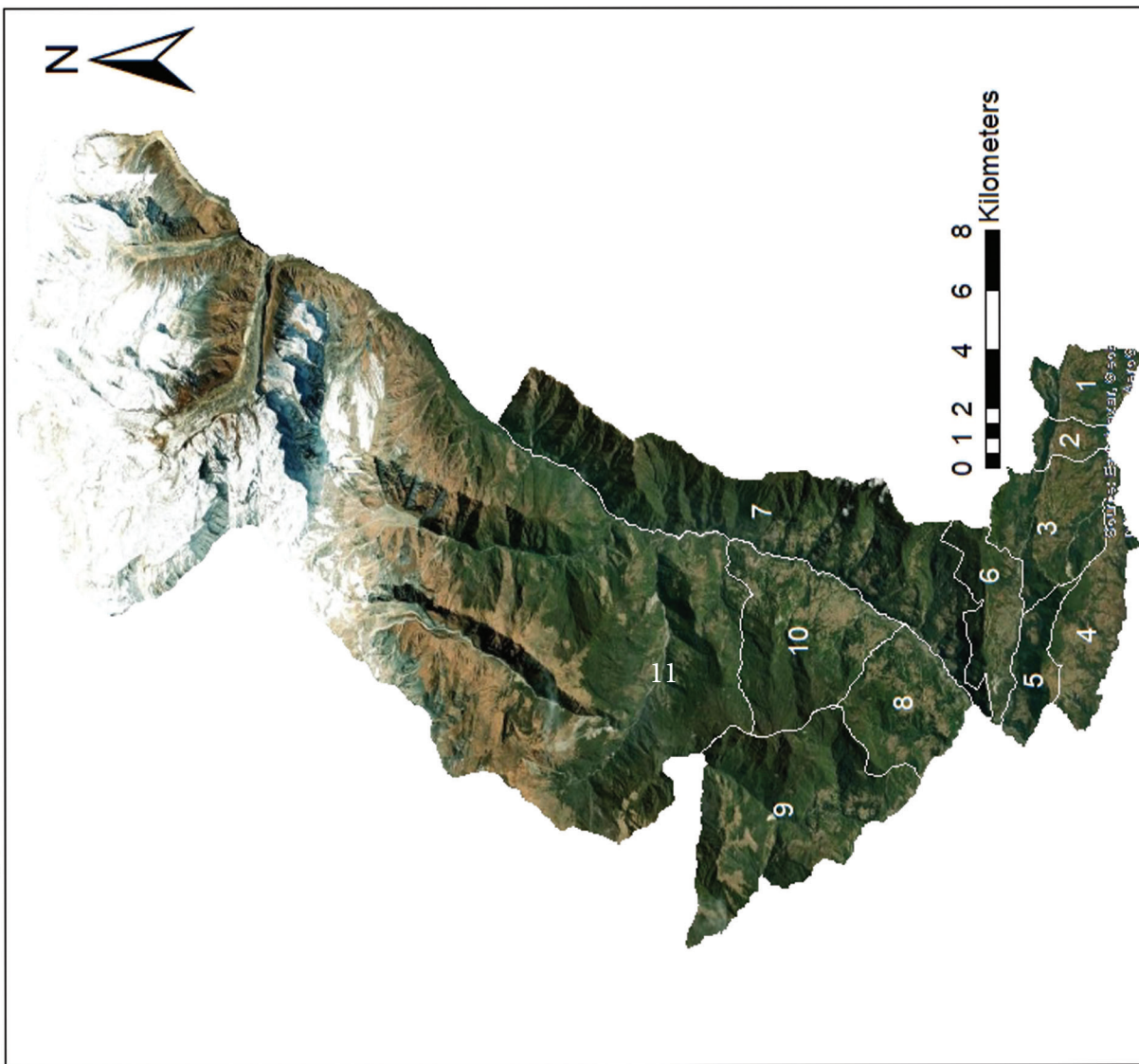
नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न, लोकतन्त्रका लाभहरुको समानुपातिक, समावेशी र न्यायोचित वितरण गरी कानुनी राज्य र दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप समाजवाद उन्मुख सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै सुदृढिकरण गर्न स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्दै स्थानीय शासन प्रणालीलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न अवलम्बन गरिएको सङ्घीय शासन प्रणाली अन्तर्गतका तीन तहका सरकारहरुमध्ये जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारको रूपमा साविक ढिकुरपोखरी, सल्यान, लुम्ले, दाङसिङ, घान्द्रुक गा.वि.स हरु र भदौरे तामागी गाउँ विकास समितिको वडा नं. १ र २ वडा समावेश गरी २०७३ साल कार्तिक २७ गते अन्नपूर्ण गाउँपालिका घोषणा भएको ।

१.२ भौगोलिक अवस्थिति

अन्नपूर्ण गाउँपालिका नेपालको प्रशासनिक विभाजन अनुसार कास्की जिल्लामा र हाल गण्डकी प्रदेशमा पर्दछ । अन्नपूर्ण गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले $८३^{\circ}४२'०''E$ देखि $८३^{\circ}५७'०''E$ पूर्व देशान्तरसम्म र $२८^{\circ}३६'४५''N$ देखि $२८^{\circ}१५'१५''N$ उत्तरी अक्षांश सम्म अवस्थित छ । ४१७.७४ वर्ग.कि.मि. क्षेत्रफल रहेको यस अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको उत्तरमा मनाङ, पश्चिमतर्फ म्याग्दी जिल्ला, दक्षिणमा पर्वत र पोखरा महानगर र पूर्वमा माछापुच्छ्रे गाउँपालिका रहेका छन् । नेपाल सरकारको निर्णयअनुसार मिति २०७३।११।२७ गते साविकका गाविसहरु दाङसिङ, घान्द्रुक, सल्यान, लुम्ले, ढिकुरपोखरी तथा भदौरे तामागी गाउँ विकास समितिका १ र २ वडा समावेश गरी अन्नपूर्ण गाउँपालिका घोषणा गरिएको थियो । उत्तर तर्फको मनमोहन हिमश्रृङ्खला, पहाडी र हिमाली बस्ती, जंगल र जलाधार क्षेत्र यस गाउँपालिकाका आभूषण हुन् । यस गाउँपालिकाको धरातलीय स्वरूप पहाडि र हिमाली क्षेत्र भिरालो रहेका कारण समथर जमिनको कमी भएता पनि पहाडी क्षेत्रको भिरालो जमिनको प्रकृति मिलेको हुनाले खेतीयोग्य उर्वर जमीन रहेको छ । यस गाउँपालिका "कृषि,पर्यटन र पूर्वाधार; अन्नपूर्ण समृद्धिको आधार" भन्ने नाराका साथ उज्ज्वल भविष्यको आशामा रहेको देखिन्छ । मध्यपहाडि लोकमार्गले बीचबाट चिरेर गएको यस गाउँपालिकामा केहि महत्वपूर्ण बजार केन्द्रहरु समेत रहेकाले प्राकृतिक स्रोतसाधन, मानविय विकास एवं समग्र विकासका दृष्टिले प्रचुर संभावना बोकेको नगरोन्मुख गाउँपालिका हो ।

अन्नपूर्ण गाउँपालिका, कास्की

“कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार; अन्नपूर्ण समृद्धिको आधार”

Author: Er.Prabhat Paudel @Annapurna Gauplaik

१.३ वडागत विभाजन

नेपाल सरकारको निर्णयअनुसार मिति २०७३।१।२७ गते साविकका गाविसहरू ढिकुरपोखरी, सल्यान, लुम्ले, दाडसिङ, घान्द्रुक, तथा भदौरे तामागी गाउँ विकास समितिका १ र २ वडा समावेश गरी अन्नपूर्ण गाउँपालिका घोषणा गरिएको थियो। जसको वडागत विभाजन देहाय बमोजिम रहेको छ।

क्र.स.	वडा नं.	साविक गाविस (वडाहरू)	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मि.)
1	1	ढिकुरपोखरी(१-३)	6.72
2	2	ढिकुरपोखरी(४,९)	2.81
3	3	ढिकुरपोखरी (५-८)	13.48
4	4	भदौरेतामागी (१,२), सल्यान (१-४, ६-८)	10.54
5	5	सल्यान (५,९)	5.73
6	6	लुम्ले (४,६)	9
7	7	लुम्ले (१-३, ७-९)	44.56
8	8	दाडसिङ (१-६)	12.87
9	9	दाडसिङ (७-९)	29.93
10	10	घान्द्रुक (१-५)	20.3
11	11	घान्द्रुक (६-९)	261.8
	जम्मा		417.74

१.४ जनसंख्याको विवरण

कुनै पनि स्थानको जनसंख्या, विकासको साधन र साध्य दुवैको रूपमा रहेको हुन्छ। विकासको लागि आवश्यक अन्य आर्थिक, भौतिक साधनहरूको परिचालन मानव श्रोतबाट नै हुने भएकाले विकास योजना तर्जुमा गर्दा यसको बनावटको विविध पक्षहरूको अध्ययन र विश्लेषण आवश्यक हुन्छ। अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको जनसंख्या राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र गाउँपालिकाबाट भएको घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार देहाय बमोजिम रहेको छ।

विवरण	राष्ट्रिय जनगणना २०६८	घरधुरी सर्वेक्षण २०७६
जम्मा जनसंख्या	२३४१७	२७११५
पुरुष	१०५९७(४५.२५ प्रतिशत)	१२३९१
महिला	१२८२०(५४.७५ प्रतिशत)	११८०४
जम्मा घरधुरी	६०२९	६२४१
औषत परिवार संख्या	३.८८	४.३३
जनघनत्व (प्रतिवर्ग कि.मि.)	५६	५७.९२
गा.पा. बाहिर बस्ने जनसंख्या	-	२९१७

१.४.१ वडागत जनसंख्या वितरणको अवस्था

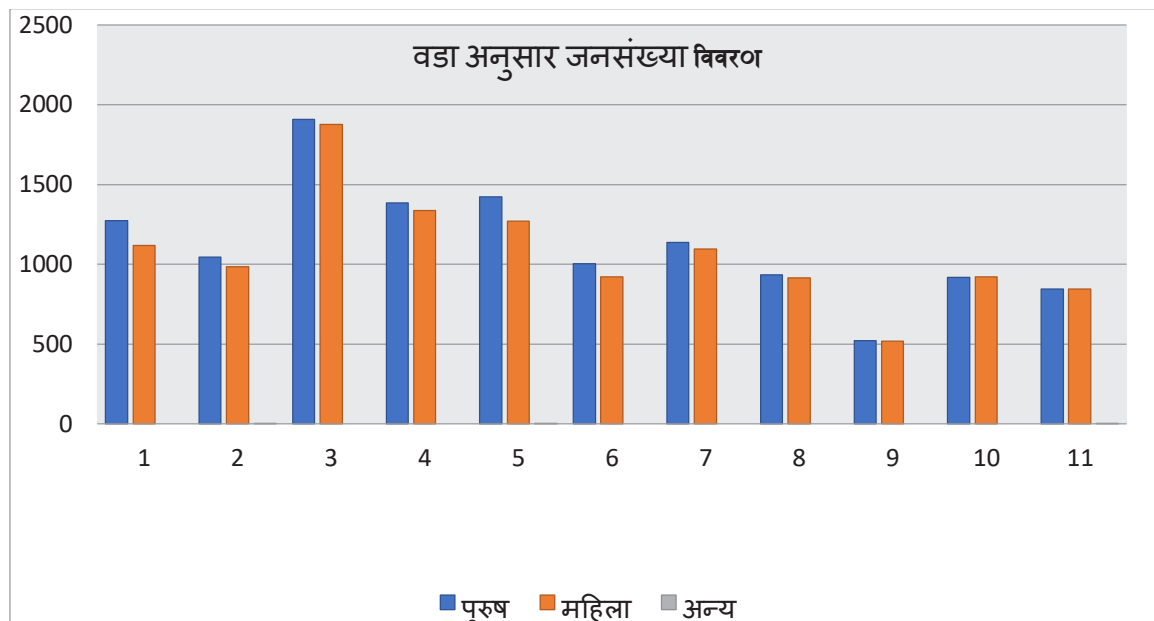
अन्नपूर्ण गाउँपालिकामा कुल घरधुरी ६,२४१ रहेका छन् । गाउँपालिकाबाट भएको सर्वेक्षणको क्रममा अनुपस्थित घरधुरी ६७३, उपस्थित घरधुरी ५,५६८ छन् । यहाँको कुल जनसङ्ख्या २४,१९८ रहेको छ, जसमध्ये १२३९१ पुरुष, ११८०८ महिला र तेस्रो लिङ्गी ३ जना रहेका छन् । सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या वडा नं. ३ मा ३,७८४ र सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या वडा नं. ९ मा १,०३८ रहेको देखिन्छ । त्यस्तै घरधुरीको सङ्ख्या पनि वडा नं. ३ मा अधिकतम ९३१ र वडा नं. ९ मा न्यूनतम ४१९ रहेको देखिन्छ । जनघनत्वको दृष्टिकोणले सबैभन्दा बढी वडा नं. २ मा प्रतिवर्ग कि.मि. ७२२ जना र सबैभन्दा कम वडा नं. ११ मा प्रतिवर्ग कि.मि. ६.५ जना मानिस बसेको देखिन्छ ।

वडागत जनसङ्ख्या विवरण

वडा नं.	घरधुरी सर्वेक्षण २०७६					राष्ट्रिय जनगणना २०६८			
	घरधुरी	जनसङ्ख्या	पुरुष	महिला	अन्य	घरधुरी	जनसङ्ख्या	पुरुष	महिला
१	४९०	२३९२	१२७४	१११८		५९९	२२१५	९८७	१२२८
२	९८५	२०३०	१०४४	९८५	१	५०५	२००४	९०३	११०१
३	९११	३७८४	१९०७	१८७७		७७६	३०९९	१३९८	१७०१
४	५९७	२७२१	१३८३	१३३८		६७०	२४८३	१०७१	१४१२
५	५४९	२६९३	१४२२	१२७०	१	५११	२०३५	९१८	१११७
६	४५७	१९२३	१००३	९२०		५०२	१९२६	८३९	१०८७
७	४९९	२२३२	११३७	१०९५		५५४	२३३२	१०७१	१२६१
८	४४६	१८५१	९३५	९१६		५००	१९३९	८७५	१०६४
९	२८१	१०३८	५२१	५१७		३१०	१११९	४८१	६३८
१०	४२०	१८४१	९१९	९२२		६१२	२३१८	१०६५	१२५३
११	३८०	१,६९३	८४६	९४६	१	४९०	१९४७	९८९	९५८
जम्मा	५,५६८	२४,१९८	१२,३९१	११,८०८	३	६,०२९	२३,४१७	१०,५९७	१२,८२०

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६

उपर्युक्त तालिका अनुसार राष्ट्रिय जनगणना २०६८ बमोजिम कुल जनसङ्ख्या २३,४१७ भएको र हालको घरधुरी सर्वेक्षणले उक्त जनसङ्ख्या बढेर २४,१९८ पुगेको देखाउँछ । विगत ८ वर्षको अवधिमा जनसङ्ख्या जम्मा ७८१ जनाले बढेको देखिन आउँछ । सर्वेक्षणको क्रममा गाउँपालिका बाहिर रहेको जनसंख्या समेत समावेश गर्दा कुल जनसंख्या २७११५ अनुसार ३६९८ जना जनसंख्या बढेको पाईन्छ ।

वडा अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

औषत परिवार सङ्ख्या तथा जनघनत्व विवरण

घरपरिवार सर्वेक्षण २०७६									लैङ्गिक प्रतिशत	
वडा नं.	जम्मा घरधुरी	जम्मा जनसङ्ख्या	पुरुष	महिला	अन्य	औषत परिवार सङ्ख्या	क्षेत्रफल	जनघनत्व प्रति वर्ग कि. मी .	पुरुष	महिला
१	४९०	२,३९२	१,२७४	१,११८	०	४.८८	६.७२	३५५.९५	५३.२६	४६.७४
२	५३८	२,०३०	१,०४४	९८५	१	३.७७	२.८१	७२२.४१	५१.४३	४८.५७
३	९११	३,७८४	१,९०७	१,८७७	०	४.१५	१३.४८	२८०.७१	५०.४०	४९.६०
४	५९७	२,७२१	१,३८३	१,३३८	०	४.५६	१०.५४	२५८.१५	५०.८२	४९.१८
५	५४९	२,६९३	१,४२२	१,२७०	१	४.९१	५.७३	४६९.९८	५२.८०	४७.२०
६	४५७	१,९२३	१,००३	९२०	०	४.२१	९.००	२१३.६६	५२.१६	४७.८४
७	४९९	२,२३२	१,१३७	१,०९५	०	४.४७	४४.५६	५०.०८	५०.९४	४९.१६
८	४४६	१,८५१	९३५	९१६	०	४.१५	१२.८७	१४३.८६	५०.५१	४९.४९
९	२८१	१,०३८	५२१	५१७	०	३.६९	२९.९३	३४.६८	५०.१९	४९.८१
१०	४२०	१,८४१	९१९	९२२		४.३८	२०.३	९०.६८	४९.९२	५०.१८
११	१,६९३	१,६९३	८४६	८४६	१	४.४६	२६१.८	६.४६	४९.७	५०.३
जम्मा	५,५६८	२४,१९८	१२,३९१	११,८०४	३	४.३३	४१७.७४	५७.९२	५१.१०	४८.९०

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

उपयुक्त तालिका अनुसार अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार औषत परिवार संख्या ४.३३ र औषत जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मि. ५७.९२ भएको पाईन्छ। लैङ्गिक हिसाबले बिश्लेषण गर्दा अन्नपूर्ण

गाउँपालिकामा औषतमा महिलाको भन्दा पुरुषको प्रतिशत बढि (५१.२ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । पुरुषको संख्या १२३९१ र महिलाको ११८०४ (४८.८० प्रतिशत) रहेको छ । तेस्रो लिङ्गीमा ३ जना रहेका छन् ।

१.४.२ गाउँपालिका अन्तर्गतका प्रमुख बस्तीहरू

वडा नं.	प्रमुख बस्तीको नाम
१	अधिकारीडाँडा, भुगाईथर, कुँवरगाउँ, नेपालीथर, नयाँबस्ती, भिडावारी, सिम्पाली, नागडाँडा, परियारटोल, तुलाचौर, लेवाडे, भिरमुनी, फल्लापानी
२	ढिकुरपोखरी, सेराचौर, दारेगौडा, दिप, निवारे, सौरिनी, तुलाचौर, गैराबारी, छेउटारी
३	धारापानी, सेरा, काँडे, मराङचे, काउले, लक्ष्मी देउराली, दमदमे, रयाले, पाउँदुर, रानीथोक, पुरानो मैदान, मराम्चे, पाउदुरकोट, माझस्वारा, घुम्ती, पथ्थर
४	काउले, झारकोट, लामाचौर, चौतारी, भण्डारथोक, गैहथोक, पाटनथोक, हुलाक, लामाचौर, तलेत्रा, चौतारी, खागे, बगालेटोल, देउराली, माझटोल, काफलबोट, बाँसखर्क, सिलपता, डाडाटोल, पात्लेकुना, काफलसोरा, भदौरे, प्रेमबस्ती, ढापस्वारा, फलाँटे, सल्यान, लाँकुरीडाँडा
५	लुंएरा, झोवाङ्ग, पुरानोगाउँ, नयाँपूल, गिरी चोक, नयाँबस्ती
६	लुम्ले, तिनछारे, कोरिडाडा, ढावा, पोथाना, पसल, लुम्ले घुम्ती, हाइजुङ्ग, जलजला, कृषि अनुसन्धान केन्द्र, अष्टे«लियन क्याम्प, सल्यान घुम्ती, पात्लेखेत
७	तान्चोक, भिचुक, माझगाउँ, लान्दुरक, तामिजुङ्ग, हुवाडी, चन्द्रकोट, तोल्का, प्रितम देउराली, भेडीखर्क, हाइक्याम्प, फरेष्ट क्याम्प, मालाफाल, जुकेपानी, मरुवाबैँसी
८	मोहरीया, बिरेठाँटी, स्याउलीबजार, दाङ्गसिङ्ग, चिमुङ्ग, कियू, नयाँगाउँ, लामाखेत, लामदुवाली, बाँझगराी
९	तिखेढुङ्गा, साबेत, वनठाँटी, नयाँगाउँ, सिमलवोट, उल्लेरी, वनठाँटी, हिले, मौजा, नेपाले, नाँगेठाँटि
१०	घान्द्रुक, डाँडागाउँ, किम्चे, आठभाई थर, माझगाउँ, कोटगाउँ, क्यूमी,
११	छोम्रुङ, सिनुवा, मेलौँचे, नयाँगाउँ, ताउलुगाँ, उरी, माझगाउँ, किमरोङ्ग खोला, ग्यागोथर, कुरलुङ्ग

१.५ धरातलीय अवस्था

भू-धरातलीय अवस्थिति हेर्दा यस गाउँपालिकाका प्रायः जसो बस्तीहरू उत्तर र दक्षिणी मोहडातर्फ फर्किएका छन् । खोला, नाला, खोल्सा र खोंचहरूका कारणले जमीन बढी भिरालो भएको पाइन्छ । यस गाउँपालिका समुन्द्री सतहवाट ८३६ मिटर उचाई देखि ८,०९१ मिटर सम्मको उचाईमा अवस्थित रहेको छ । भू-सतहका आधारमा गाउँपालिकाको भू-क्षेत्रलाई तीन किसिममा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

क. उच्च हिमाली क्षेत्र

समुन्द्र सतहबाट लगभग ३,५०० मिटर भन्दा माथिको भू-भागलाई यस क्षेत्रमा राखिन्छ। यो क्षेत्र मध्ये ५००० मिटर भन्दा माथिको क्षेत्रमा लामो समयसम्म (बाह्र महिना) हिउँद्वारा ढाकिरहन्छ भने ३५०० मिटर सम्ममा हिमाली हावापानी नै रहेको छ। यस क्षेत्रमा उच्च हिमाली तथा परिवर्तित चट्टानका कारण भोजपत्र, काँडे झाडी र धुपी पाइन्छन् भने समथर मैदानमा घाँसे चरन क्षेत्र अवस्थित छन्। यी घाँसे चरन क्षेत्रमा विशेष गरी भेडी-गोठ राख्ने चलन रहेको पाइन्छ। यो क्षेत्र गाउँपालिकाको मुख्य पर्यटकीय केन्द्र मानिन्छ।

ख. मध्यवर्ती पहाडी तथा डाँडा क्षेत्र

गाउँपालिकाको ३,५०० मिटर भन्दा तलका भिराला पाखा तथा होचा डाँडाहरु यस क्षेत्रमा पर्दछन्। यस क्षेत्रमा १,५०० मिटर भन्दा माथि र ३,५०० मिटर भन्दा कम उचाई भएका भू-भागहरु पर्दछन्, जसमा होचा पहाडी पाखा र नदी निर्मित टार उपत्यका रहेका छन्। यी पहाडी पाखाका होचा र समथर भागमा मानव बस्ती र खेतीपाती रहेको छ भने अग्ला भागमा जंगल र चरन क्षेत्र विद्यमान छन्। यस क्षेत्रमा मानव बस्तीका पुराना ठाउँ तथा गाउँहरु रहेका छन् भने हाल मानवीय क्रियाकलापका कारण अधिक दोहन र वातावरणमा प्रतिकूल असर परी यी भिराला पाखाहरु निकै जोखिम र संवेदनशील बन्न पुगेका छन्।

ग. पहाडी फेदी तथा मैदानी उपत्यका क्षेत्र

खोला किनारका समथर भाग र भिराला पाखाहरुको तल्लो भाग यस क्षेत्रमा पर्दछन्। यस क्षेत्रमा नदीले थुपारेका वलौटे, पाँगो र तलैया माटो भएका कारणले खेतीपाती राम्रो भएको पाइन्छ। मोदी र यसका सहायक नदीको किनारका समथर भागहरु एवं अँधेरी खोला र यसका किनाराका समथल भू-भागहरु र पाखाहरु यस क्षेत्रमा पर्दछन्। यस्ता क्षेत्रहरु समुन्द्री सतहबाट ८३६ मिटर भन्दा माथि र १,५०० मिटर भन्दा कम उचाई भएका भू-भागहरुमा पर्दछन्।

१.६ माटोको उर्वराशक्ति

अन्नपूर्ण गाउँपालिका प्रायः जसो पहाडी पाखाहरुले भरिएको हुदाँ कृषि उत्पादनका लागि समथल तुला फाँटहरु न्यून देखिन्छन्। भईरहेको कृषि प्रणाली पुरातन प्रणालीमा चलिरहेको छ र कृषिमा आधुनिकीकरण र यान्त्रीकरण गर्न पहाडी धरातलको कारणले कठिन छ। यस गाउँपालिकाका पुराना र उर्वर जमिन भएका विशेष फाँटहरु सिम्ले फाँट, सेरा फाँट, देउराली फाँट, लोप्रे फाँट, प्रेमबस्तीको फाँट, भदौरेको फाँट, सल्यान टारीको फाँट, झोबाडको फाँट, छोरुडको फाँट प्रमुख मानिन्छन्। गाउँपालिकाका भिराला पाखाहरु र पहाडी भित्तामा डाँले घाँस, निगालो, अम्रिसो फलफुलमाः आरु, ज्यामिर, सुन्तला, कागती, नगदे बालीमाः चिया, कफीको उत्पादन हुन्छ। यी सबै उत्पादनको अनुसन्धान र विकासका लागि लुम्ले कृषि अनुसन्धान केन्द्र, अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुले पहल गरेता पनि किसानहरुले पुरातन कृषि प्रणालीमा आमूल परिवर्तन गर्न सकिएको छैन। अझै पनि त्यहाँका किसानहरु धान, मकै,

कोदो र आलुमा नै निर्भर हुँदै आएका छन्। गाउँपालिकाहरुको तल्लो क्षेत्रहरुमा उत्पादनका दृष्टिले उर्वर माटो भएकोले धान, मकै उत्पादन राम्रो हुन्छ भने उपल्लो क्षेत्रमा कोदो, आलुको उत्पादन राम्रो हुन्छ।

१.७ हावापानी

नेपालको सबैभन्दा धेरै वर्षा हुने स्थान लुम्बे यस गाउँपालिकामा अवस्थित छ। यस गाउँपालिकाको छोटो दुरीमा ठूलो विषमता भएका कारणले जलवायु पनि निकै फरक छ। यस गाउँपालिकाको पहाडी क्षेत्रमा गृष्ममा तापक्रम २० डिग्री सेल्सियस भन्दा माथि रहन्छ भने उच्च हिमाली क्षेत्रमा प्रायजसो २० डिग्री सेल्सियस भन्दा कम तापक्रम रहन्छ। हिउँदमा अधिकतम तापक्रम पहाडी क्षेत्रमा १५ डिग्री सेल्सियस देखि २० डिग्री सेल्सियस सम्म रहन्छ भने न्यूनतम तापक्रम १० डिग्री सेल्सियस भन्दा कम रहन्छ। हिउँदमा यस गाउँपालिकाको न्यूनतम तापक्रम ५ डिग्री सेल्सियस भन्दा पनि तल रहेको पाइन्छ। यस गाउँपालिकामा जलवायुको दृष्टिकोणले समशितोष्ण प्रकारको हावापानी पाइन्छ। हिमाली क्षेत्रमा हिउँदको समयमा हिउँको वर्षा हुन्छ। जेष्ठको अन्तिम हप्तादेखि आश्विनको पहिलो हप्ता सम्म मनसुनी वायुका कारणले प्रशस्त वर्षा हुने गर्दछ। यिनै तीन महिनामा लगभग ८० प्रतिशत वर्षा हुन्छ। वैशाख, जेष्ठ, आश्विन, कार्तिक महिनामा स्थानीय चक्रपातको कारणले मेघ गर्जने र असिना पर्ने हुनाले यस गाउँपालिकाका प्रायः भू-भागमा कृषि उत्पादन भण्डारण गर्न निकै जोखिम रहेको पाइन्छ। गाउँपालिकाको हावापानी समुन्द्री सतहको आधारमा निम्नअनुसार विभाजन गरिएको छ

- क) उपोष्ण जलवायु - गाउँपालिकाका होचा क्षेत्र, जुन १,५०० मिटर उचाईसम्म यो हावापानी पाइन्छ।
- ख) समशितोष्ण - गाउँपालिकाका मध्य पहाडी क्षेत्र १,५०० मिटरदेखि २,००० मिटरसम्म उचाई भएका क्षेत्रमा यो हावापानी रहेको छ।
- ग) शितोष्ण चिसो - गाउँपालिकाका पहाडी क्षेत्र (२,००० मिटरदेखि ३,००० मिटर) सम्मको उचाईमा यो हावापानी रहेको छ।
- घ) चिसो लेकाली हावापानी - गाउँपालिकाका (३,००० मिटरदेखि ४,५०० मिटर) को भू-भागमा उच्च लेकाली हावापानी पाइन्छ।
- ङ) उच्च हिमाली हावापानी - गाउँपालिकाका ४,५०० मिटर भन्दा माथिको उचाई भएका क्षेत्रमा यो हावापानी पाइन्छ, जहाँ प्रायः जसो हिउँले ढाकिने क्षेत्र पर्दछ।

१.८ प्राकृतिक सम्पदा

अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको मुख्य प्राकृतिक सम्पदा उत्तर दिशाको अन्नपूर्ण श्रृङ्खला हो, जुन बाह्रै महिना हिउँले ढाकिरहन्छ र चाँदी जसरी चम्किरहन्छ। यस गाउँपालिका बाट ११ भन्दा बढी विभिन्न हिमशिखरहरुः अन्नपूर्ण प्रथम (८,०९१ मी.), अन्नपूर्ण दोस्रो (७,९३७ मी.), अन्नपूर्ण तेस्रो (७,५५५ मी.), अन्नपूर्ण चौथो (७,५२५ मी.), अन्नपूर्ण दक्षिण (७,२१९ मी.), गंगापूर्ण (७,४५५ मी.), धौलागिरी प्रथम (८,१६४ मी.), धौलागिरी दोस्रो (७,७५१ मी.), धौलागिरी तेस्रो (७,७१५ मी.), धौलागिरी चौथो (७,६६१ मी.), धौलागिरी पाँचौ (७,६१८ मी.), धौलागिरी छैटौँ (७,२६८ मी.) जसको उचाई ७,००० मिटर भन्दा बढी

छन्, तिनीहरूको दृश्यावलोकन गर्न सकिन्छ । यसै गाउँपालिकाबाट अति नै मनछुने मनमोहक कुमारी चुचुरो माछापुच्छ्रे» (६,९९३ मिटर) छर्लङ्ग रुपमा हरेक दिशा र कोणबाट हेर्न सकिन्छ । तसर्थ उत्तर तर्फका मनमोहक हिमाच्छादित श्रृङ्खला, माछापुच्छ्रे दृश्यावलोकन, मादी हिमालको पैदल यात्रा, विभिन्न जातिहरूको बसोबास, जैविक विविधता, उत्तर दक्षिण बग्ने मोदी नदी र यसका सहायक नदीले बनाएका गल्छी र खोल्सा, सांस्कृतिक विविधता, चरन क्षेत्र, हरियो वनजङ्गल यस गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदा हुन् । यी प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण, प्रवर्द्धन र विकास गर्नु यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने सम्पूर्ण जनसमुदायको कर्तव्य र जिम्मेवारी हो । भविष्यका भावी पुस्तालाई जस्ताको तस्तै हस्तान्तरण गर्न र यस्ता क्रियाकलापहरू लागू गर्न आफैमा चुनौती रहेको छ । बस्ती बस्तीमा मोटर बाटोको सञ्जाल बनाउनाले वातावरणीय नोक्सान र जोखिमहरू दिनानुदिन बढिरहेका छन् । परापूर्वकालदेखि भोट (तिब्बत) नुन लिन जाने पैदल यात्राको सञ्जाललाई हरेक बस्तीबाटै खोजी र संरक्षण गरी भविष्यमा पनि पैदल यात्राको रुपमा विकास गर्दा पर्यटन व्यवसाय अझै बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ ।

१.९ नदी तथा खोला एवं ताल तलैया र पोखरी सम्बन्धी विवरण

अन्नपूर्ण गाउँपालिका दुई तिरका २ ठुला नदीहरू, मोदी खोला र फेवातालको शिरको रुपमा रहेको अँधेरी खोला मुख्य खोलाको रुपमा रहेका छन् । यस पालिकाका विभिन्न वडाहरूमा साना खोला तथा खोल्साहरू पनि रहेका छन् । अधिकांश खोल्साहरू वर्षाको समयमा मात्र पानी हुने र हिउँदमा भने सुख्खा रहन्छन् । जसमा ठोटेने खोला, सम्दी खोला, क्युमुंग खोला, ढाड खोला, कमेरो खोला, ज्यामेखोला, घट्टे खोला, धङ्खोला, छोमुंग खोला, भुरुङ्गदी खोला, सुर्के खोला, ठुलो खोला, चिसा खोला, रती खोला, घुरजुङ्ग खोला, इवारी खोला, घ्युँदी खोलाहरू रहेका छन् । माथि उल्लेखित मध्ये मोदी खोला, छोम्रोङ्ग खोला र भुरुङ्गदी खोला विद्युत् उत्पादनका लागि प्रमुख मानिन्छन् । मानव बस्तीको विकास र बसाइँसराइको चाप बढ्दै गर्दा अव्यवस्थित चरन, भू—उपयोग र वन फँडानी जस्ता अप्राकृतिक मानवीय क्रियाकलापले नदी, खोला तथा पोखरीमा भू—क्षय भइ पुरिने क्रम बढ्न गएको पाईन्छ ।

अन्नपूर्ण गाउँ पालिका भित्र रहेका मुख्य पोखरी तथा तालहरूमा सिम्ले ताल, चोरकाटे पोखरी, रातमाटाको पोखरी, ढिकुरपोखरी, ताल चियाउने पोखरी, कलुवापोखरी, खाल्डे पोखरी, ताल बराह पोखरी, तल्छुँ ताल, हिडेनलेक आदि मुख्य पोखरीको रुपमा मानिन्छन् ।

१.१० धार्मिक तथा सांस्कृतिक

यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा बढी पहाडी ब्राह्मण, दोस्रोमा कामी र तेस्रोमा गुरुङ्गहरूको बसोबास विभिन्न बस्तीहरूमा रहेको छ । विभिन्न समुदाय, जातजातिका मानिस बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा आफ्नो सांस्कृतिक परम्परा अनुसार मठ, मन्दिरहरू रहेका छन् । यो गाउँपालिका बहुधार्मिक, बहुभाषी र बहुजाति बसोबास गर्ने क्षेत्र हो । यस गाउँपालिकाका बस्तीहरू: अधिकारी डाँडा, कुँवरगाउँ, फल्लापानी, सिम्पाली, नागडाँडा, दारेगाँडा, शेराचौर, ढिकुरपोखरी, लक्ष्मीदेउराली, रयाले, दमदमे, पाउँदुर, शेरा, काउँ, मराङ्चे, भदौरे

देउराली, काफलबोट, भण्डारथोक, हुलाक, गैराथोक, लामाचौर, झोबाङ्ग, लुएँरा, नयाँपुल, बिरेठाँटी, तानचोक, भिचोक, तोल्का, लान्द्रुक, मोहरिया, दाङ्गसिङ्ग, मौजा, तिखेढुङ्गा, उल्लेरी, घान्द्रुक, छोमरुङ्ग, उरी, झिनुमा विभिन्न जातजातिहरूको मिश्रित बस्ती रहेको पाइन्छ भने हरेक बस्तीमा उनीहरूको आफ्नै रहनसहन, रीतिरिवाज, धर्म, भाषा, संस्कृति रहेको पाइन्छ। समुदायका जातजातिहरूले शान्ति, माया र अहिंसापूर्वक जीवनयापन गर्नुका साथै विकासका कार्यहरूमा सहकार्य गर्दै आएको पाइन्छ। हिन्दू, बौद्ध, इस्लाम र क्रिश्चियन सबै धर्मावलम्बीहरूको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकामा हिन्दू र बौद्ध धर्मावलम्बीहरूको सङ्ख्या उच्च रहेको पाइन्छ। दशैं, तिहार, होली, गाईजात्रा, माघे संक्रान्ति, ऋषि पञ्चमी, रक्षाबन्धन, शिवरात्री, श्री कृष्णजन्माष्टमी, बुद्ध जयन्ती, लाखेनाँच, तमु ल्होछार र इद यहाँका सम्प्रदायले प्रमुख चाडपर्वको रूपमा मनाउने गरेको पाइन्छ।

१.११ शैक्षिक तथा साक्षरताको अवस्था

शैक्षिक हिसाबमा यस गाउँपालिकामा सामुदायिक र संस्थागत गरी १८ वटा मा.वि. र ३९ वटा आ.वि. गरी जम्मा ५७ वटा शिक्षण संस्थाहरू संचालित छन् जसमा २ वटा मा.वि. र ३ वटा आ.वि. मात्र संस्थागत रहेका छन् त्यस्तै आ.ब. २०७७/७८ देखि प्राविधिकधार तर्फ अन्नपूर्ण बहु प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गरी संचालन गरिएको छ। सामाजिक एवम् मानव विकासको एक महत्वपूर्ण आयामको रूपमा रहेको शिक्षा क्षेत्रमा अन्नपूर्ण गाउँपालिका कास्की जिल्लाका अन्य गाउँपालिकाको तुलनामा केही अगाडि रहेको देखिन्छ। गाउँपालिका घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकाको साक्षरता दर ८६ प्रतिशत (नेपालको ६५.९४ प्रतिशत) रहेको छ। निरक्षर रहेका १४ प्रतिशत जनसङ्ख्याका लागि अबको गाउँ साक्षरता अभियानले समेटनु आवश्यक देखिएको छ। साक्षरताका हिसाबमा सबैभन्दा अग्रस्थानमा रहेको काठमाण्डौ जिल्लाको साक्षरता दर ८६.२५ प्रतिशत रहेको छ भने पुच्छारमा रहेको रौतहट जिल्लाको साक्षरता दर ४९.६९ प्रतिशत रहेको छ। यस अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको साक्षरताको स्थिति सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

साक्षरता सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	सामान्य साक्षर	कक्षा ८ भन्दा मुनि	कक्षा ८ पास	कक्षा १० पास	कक्षा १२ पास	स्नातक	स्नातकोत्तर	पि. एच.डी	जनसङ्ख्या
१	412	753	276	349	358	186	57	1	2392
२	298	309	337	401	402	200	78	5	2030
३	726	1569	534	271	469	145	65	5	3784
४	218	1008	418	530	386	109	52	0	2721
५	210	1472	225	361	309	84	32	0	2693
६	1+93	881	375	341	257	49	19	1	1923
७	368	1007	332	297	190	34	4	0	2232
८	462	806	213	198	132	24	16	0	1851
९	239	504	123	144	12	11	5	0	1038
१०	239	647	222	262	430	32	9	0	1841
११	223	740	244	281	161	33	11	0	1693
जम्मा	3395	9696	3299	3435	3106	907	348	12	24198
%	14.03	40.069	13.633	14.195	12.836	3.748	1.438	0.05	100

सामान्य साक्षर रहेका १४.०३ प्रतिशत अर्थात ३,३९५ जनालाई साक्षर बनाउने सबालमा वडागत रणनीति निर्माणको आवश्यकता छ । गाउँपालिकामा करिव ४०.०६९ प्रतिशतले आधारभुत तहको (८ कक्षा) शिक्षा पाएका छन् भने १३.६३ प्रतिशतले ८ कक्षा उत्तीर्ण, १४.१९ प्रतिशतले १० कक्षा उत्तीर्ण र १२.८३ प्रतिशतले १२ कक्षा उत्तीर्ण गरेको पाइएको छ । यसैगरी पालिकाका ९०७ जना स्नातक र ३४८ जना स्नातकोत्तर रहेका छन् भने १२ जनाले विद्यावारिधि तहको शिक्षा हासिल गरेका छन् ।

गाउँका विद्यालयबाट शिक्षाको अबसर पाएका तर हाल प्रत्यक्ष रुपमा गाउँ बाहिर रहने जनसङ्ख्या २,९१७ रहेको देखिएको छ । अघिल्लो जनगणना ताका गाउँमा रहेका जनसङ्ख्या २७,११५ जना मध्ये हाल २४,१९८ मात्र प्रत्यक्ष गाउँमा सम्पर्कमा रहेका छन् भने २,९१७ जना अनुपस्थित छन् ।

१.१२ स्वास्थ्य

यस गाउँपालिकामा जनतालाई आधारभुत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनका लागि आयुर्वेदिक उपचार प्रणालीका लागि लुम्ले आयुर्वेद औषधालय संचालनमा छ भने आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनका लागि साबिकको गाविसहरुमा रहेका एक-एक वटा स्वास्थ्य चौकीहरु एवम् बाँकी वडाहरुमा आधारभुत स्वास्थ्य इकाई मार्फत सेवा दिइएको छ । उपचारात्मक सेवाका लागि गाउँपालिका अन्तर्गत १५ शैयाको अस्पताल र हाईवे अस्पताल निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका छन् ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी र आयुर्वेद केन्द्र) विवरण

क्र. सं.	स्वास्थ्य संस्था विवरण	उपलब्ध सङ्ख्या
१	१५ शैयाको अस्पताल (निर्माणाधिन)	१
२	हाईवे अस्पताल (निर्माणाधिन)	१
३	स्वास्थ्य चौकी	५
४	आधारभूत स्वास्थ्य ईकाई	६
५	गाउँघर क्लिनिक	१७
६	खोप क्लिनिक	१९
७	निजी तथा गैरसरकारी अस्पताल	०
८	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	११४
९	आयुर्वेद औषधालय	१

१.१३ गाउँपालिकाका समस्या र चुनौतीहरु

यस अन्नपूर्ण गाउँपालिकाका सामाजिक तथा भौतिक विकासका लागि विद्यमान चुनौती तथा समस्याहरुलाई निम्न बुँदामा संक्षेपिकरण गर्न सकिन्छ ।

- सिमित स्रोत साधनका कारण जनचाहना र जनअपेक्षा अनुसारको विकास बजेट व्यवस्थापन गरी आवश्यक पक्की र दिर्घकालिन पूर्वाधार संरचना निर्माण गर्ने श्रोतको अपूग हुनु ।

- ग्रामिण क्षेत्रमा आय आर्जनको दिगो स्रोत नहुनुका कारण ग्रामिण क्षेत्रबाट अवसरको खोजीमा उत्पादनशिल जनशक्ति बसाइँसराइ जाने एवं बाहिर जाने प्रवृत्ति रहनु ।
- मुख्य प्राकृतिक स्रोतको रुपमा रहेको वन जंगल क्षेत्रलाई आय आर्जन र जिविकोपार्जनको स्रोतको रुपमा उपयोग गर्न नसक्नु
- जग्गा चक्काबन्दी, व्यवस्थित बस्ती विकास, आधुनिक कृषि प्रणाली, व्यवसायिक पशुपालनतर्फ उन्मुख हुन नसक्नु ।
- पर्यटकीय पूर्वाधार संरचना निर्माण तथा पर्यटकीय क्षेत्रको यथोचित प्रवर्द्धन गर्न नसक्नु एवं पर्यटन व्यवसायबाट सिमित व्यक्तिहरु मात्रै लभान्वित हुनु ।
- गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र आवश्यक रोजगारमुलक उद्योगभन्दा, कलकारखाना नहुनु ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा सुरक्षित खानेपानी, ढल निकास तथा पूर्ण सरसफाईको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु ।
- गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका अधिकांस सडकहरु कच्ची तथा कम गुणस्तरको रहनु ।
- आयस्रोतको कमिले गाउँपालिकाको स्तरीय विकास प्रकृत्यामा समस्या उत्पन्न हुनु ।
- परम्परागत कृषि प्रणाली तथा वर्षेनि हुने बाढि, पहिरो जस्ता समस्याबाट कृषियोग्य भूमि क्षयिकरण हुनु तथा जमिनको अधिक खण्डिकरण हुनु ।

१.१४ गाउँपालिकाका अवसर र सम्भावनाहरु

- गण्डकी प्रदेशको राजधानी पोखरासँग जोडिएको हुनाले प्रदेश राजधानीबाट लिन सक्ने लाभका क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सो अवसरहरुको उपयोग गर्ने ।
- वन, उर्वर कृषि जमिन, नदी नाला र जैविक विविधता जस्ता प्राकृतिक सम्पदाको यथेष्ट उपलब्धता भएकाले सो को उपयोग गरी आय आर्जनको स्रोतको रुपमा विकास गर्ने ।
- शिक्षित मानविय स्रोतमा वृद्धि हुँदै गएकोले सो को उपयोगबाट गाउँपालिकाको संवृद्धिमा दक्ष मानविय स्रोतको उपयोग गर्ने ।
- मध्य पहाडी राजमार्गले अधिकांस वडाहरुलाई छोएर गएकोले सडक पूर्वाधारबाट लिन सकिने लाभको क्षेत्रहरुलाई उपयोग गर्ने ।
- पर्यटनको प्रचुर सम्भावनाका क्षेत्रहरु अन्नपूर्ण हिमाल, घान्द्रुक, घोरेपानी पदमार्ग, Hidden Lake, अन्नपूर्ण वेशक्याम समेत रहेकोले पर्यटकीय क्षेत्रको समुचित विकास गरी पालिकाबासीको आयआर्जनको विकास गर्ने ।
- गाउँपालिका क्षेत्रभित्र नागडाँडा, काँडे, लुम्ले, नयाँपुल, बिरेठाँटी, घान्द्रुक जस्ता स्थानहरु बजार केन्द्रको रुपले विकास हुदै गएकोले सो क्षेत्रहरुमा व्यवस्थित बस्ती विकास एवं बजारीकरण अभिवृद्धि गर्ने र ग्रामिण बस्तीहरुमा पूर्वाधार संरचनाहरु निर्माण गरी आकर्षित केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने ।

१.१५ सारांश

विकासका योजना, नीति र कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा जनसहभागिता, प्राथमिकीकरण, पारदर्शीता, समावेशिता र पद्धतिको विकास गर्नु अपरिहार्य हुन्छ । यसका निम्ति आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, सामाजिक विकास, आर्थिक विकास, मानव संशाधन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनले सही दृष्टिकोण र विकास पथको पहिचान गरी सुन्दर भविष्यको कल्पनालाई साकार रूप दिन सक्छन् । यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने बासिन्दाहरूले कृषि व्यवसायलाई जीवन निर्वाहको रूपमा अँगाल्दै आएका छन् र वैदेशिक रोजगारी एवम् पर्यटन व्यवसायलाई मुख्य आम्दानीका रूपमा हेरेको पाइन्छ । परम्परागत रूपमा रहेको कृषि व्यवसायलाई आधुनिक यान्त्रिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु पर्ने देखिन्छ । समथर र कम भिराला भएका जग्गाहरूलाई चकलावन्दी गरी समुदायमा कृषि व्यवसाय संचालन गर्न उपयुक्त प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ । लुम्ले कृषि अनुसन्धान केन्द्रसँग समन्वय गरी कृषि र वागवानी विषयमा मध्यमस्तरीय जनशक्ति उत्पादन गर्ने केन्द्रका रूपमा विकास गर्न सकिने देखिन्छ । मोदी नदी र यसका सहायक नदीहरूमा जलविद्युत उत्पादन गरी घरघरमा माइक्रो हाइड्रोद्वारा विद्युतीकरणको सुविधा पुर्‍याइएता पनि ठुला विद्युतीय सामग्रीहरू प्रयोग गर्न पर्याप्त बिजुली नभएकाले केन्द्रिय प्रसारण लाइनमा आबद्ध गरी सुविधा प्रदान गर्दा उज्यालो अन्नपूर्ण भन्ने नाराले मुर्त रूप लिने देखिन्छ । पर्यटन व्यवसायलाई प्रवर्द्धन र उच्च आयमूलक बनाउन अन्नपूर्ण पैदल यात्राको संरक्षण, हरेक बस्तीको मौलिकता र कुमारीत्व संरक्षण, जग्गामा भू-उपयोग नीतिको पालन, मर्दी हिमालको पैदल यात्रालाई संरक्षण र पर्यटकहरूका लागि शान्ति सुरक्षामा प्रत्याभूति दिनु जरुरी देखिन्छ । साथै वनजंगलको संरक्षण गरी गैरवन पैदावरको उत्पादन बृद्धि गरी आयमूलक व्यवसायका रूपमा विकास गर्नु जरुरी छ ।

यहाँका खोला, नदीनालाको आफ्नै प्राकृतिक वहावको संरक्षण गर्नु उचित देखिन्छ । परम्परागत पुराना घरहरू र बस्तीको संरक्षण गरी नमुना बस्ती का रूपमा व्यवस्थापन गर्ने र नयाँ निर्माण गरिने बस्ती र घरहरू परम्परागत शैलीमा निर्माण गर्न आवश्यक कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकालाई विश्वमञ्चमा परिचित गराउन सार्वजनिक पुस्तकालय, संग्रहालय, बस्तीहरूमा पार्क, पर्यटकीय उद्यान र धार्मिक एवम् सास्कृतिक संरक्षण गर्ने प्रविधिको विकास गर्न आवश्यक हुन्छ । सारांशमा भन्नुपर्दा विकासको संभावनालाई "५ प " (पानी, पार्क, पर्यटन, प्रविधि र पुस्तकालय) ले परिभाषित गरिएको छ । कृषिमा व्यवसायिक उत्पादनको दृष्टिकोणले "४ अ "(अदुवा, आलु, अलैंची र ओलन) लाई प्राथमिकता दिनुपर्ने र गाउँपालिकाको पहिचानका लागि " ३ च " (चाल्ने सिस्नु, चिया र चरन क्षेत्र) लाई विशेष प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाको उपयुक्त बस्तु स्थितिलाई मुल्याङ्कन तथा बिश्लेषण गरी अन्नपूर्ण गाउँपालिकाले आफ्ना पञ्चबर्षिय आवधिक योजना समेत तयार गरी सो का आधारमा क्षेत्रगत नीतिहरू तर्जुमा गरी सो सँग तादात्म्यता हुने गरी आफ्नो बजेट तथा स्रोत परिचालन गरी गाउँ विकासका कार्यक्रमहरू अगाडि बढाएको छ ।